

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Elsa Danielsson

Barnadråpsbrottet – ett tabubelagt
rättsrudiment eller en särpräglad
situation som motiverar
privilegiering?

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Andreas Anderberg

Termin: VT 2023

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Syfte och frågeställning	4
1.2 Avgränsningar	4
1.3 Metod och perspektiv	5
1.4 Material	6
1.5 Forskningsläge	7
1.6 Disposition	7
2 AVHANDLING	9
2.1 Barnadråpsbestämmelsen i brottsbalken	9
2.2 Historisk bakgrund	10
2.2.1 Landskapslagarna	10
2.2.2 MELL och KrLL – 1350 och 1442	11
2.2.3 1600-talets barnamordsplakat	12
2.2.4 1734 års lag	14
2.2.5 Gustav III:s barnamordsplakat	15
2.2.6 1800-talets utveckling	17
2.2.7 Motivering till dagens reglering	18
2.3 Slutsats beträffande barnadråpsbestämmelsens tillkomst	20
2.4 Barnadråpsregleringen i diskursen	21
2.4.1 Kvinnan som gärningsman	21
2.4.2 Psykos och förlossningspsykos	22
2.4.3 Barnet som brottsoffer	24
2.4.4 Dråp under förmildrande omständigheter	25
3 ANALYS	27
3.1 Slutsats	28

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	29
--	-----------

Summary

The infanticide provision entails a privileging of the case when a woman intentionally kills her newborn child. The range of punishment for the crime is imprisonment for a maximum of six years. Despite its rare application today, the provision has a dark and extensive history and constituted a significant challenge for criminal law and criminal policy during the 18th century. The societal view of women who gave birth outside of marriage was extremely shameful and the act was punishable by death. Difficulties in criminal justice policy led to legislation where women could be convicted solely on presumptions and face brutal punishments like beheading and burning at the stake.

Over time, social, cultural, and forensic developments reshaped the perception of the perpetrator in cases of infanticide. The woman, once regarded as an unleashed evil entity, came to be seen as a victim of societal shaming and pressure, influenced by high psychological and hormonal stresses. Consequently, a milder punishment than what would typically be imposed for taking a person's life was considered justifiable. The present-day infanticide provision was established with the introduction of the Swedish Penal Code. The provision assumes that the woman acted under the influence of psychological imbalances resulting from pregnancy, childbirth, or breastfeeding. However, the current legal provision has been criticized in the discourse as untimely and redundant. To this day the regulation grapples with social, psychological, and criminal law aspects. Therefore, exploring the historical background and examining the ongoing debate surrounding it, presents an intriguing essay topic.

This essay aims to investigate the evolution of the infanticide provision and examine arguments regarding its suitability from a perspective of legal development. Additionally, alternative approaches in current discourse will be explored.

Sammanfattning

Barnadråpsbestämmelsen medför en privilegiering för det fall en kvinna uppsåtligen dödar sitt nyfödda barn. Straffet för brottet är fängelse i högst sex år. Trots att dagens reglering sällan tillämpas i praxis, har dess föregångare – barnamordsbestämmelsen – en mörk och omfattande historia, som under 1700-talet utgjorde det dominerande straffrättsliga och kriminalpolitiska problemet i samhället. Samhällssynen på kvinnor som födde barn utanför äktenskapet var oerhört skambelagd och gärningen bestraffades med döden. Straffrättspolitiska svårigheter medförde lagstiftning där kvinnor kunde dömas till halshuggning och bålbränning, enbart på presumtioner. Med tiden omformade sociala, kulturella och rättsmedicinska utvecklingar synen på gärningsmannen i barnamordsbrott. Kvinnan, som en gång betraktades som en lössläppt, ondskefull varelse, kom att ses som ett offer för samhällets press och skambeläggande, under påverkan av stora psykologiska och hormonella påfrestningar. Följaktligen ansågs ett lindrigare straff än vad som vanligtvis skulle utdömas när någon berövar en annan människa livet rättfärdigat.

Den nuvarande barnadråpsbestämmelsen inrättades i och med införandet av brottsbalken. Bestämmelsen förutsätter att kvinnan agerat under påverkan av psykisk obalans till följd av graviditeten, förlossningen eller amningen. I diskursen har bestämmelsen i gällande rätt kritiserats som otidsenlig och överflödig. Än idag brottas regleringen med sociala, psykologiska och straffrättsliga aspekter. Att utforska den historiska bakgrunden till barnadråpsbestämmelsen och undersöka den pågående debatten kring dagens reglering utgör därför ett intressant uppsatsämne.

Denna uppsats syftar till att undersöka barnadråpsbestämmelsens utveckling samt undersöka argument kring dess lämplighet ur ett rättsutvecklingsperspektiv. Alternativ till regleringen som föreslagits i diskursen kommer även att beröras.

Förkortningar

AK	Andra kammaren
Barnkonventionen	Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter
BrB	Brottsbalk (1962:700)
EB	Edsöresbalken
EKMR	Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
GB	Giftermålsbalken
HB	Högmålsbalken
KB	Kyrkobalken
KrLL	Kristoffers Landslag
MB	Missgärningsbalken
MELL	Magnus Erikssons Landslag
MESlL	Magnus Erikssons Stadslag
Mot.	Motion
Prop.	Proposition
SL	1864 års Strafflag
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

Det faktum att flera brottsrubriceringar existerar för det fall en människa berövar en annan livet, säger oss att lagstiftaren anser att vissa dödande gärningar utgör allvarligare brott ur straffrättslig synpunkt. Ser vi till skillnaden på uppsåtligt och oaktsamt dödande ter sig detta naturligt. Att gärningsmannen dödar sin egen avkomling ses ofta som en försvårande omständighet. Detsamma gäller för det fall gärningsmannen dödar någon i en särskilt utsatt situation. Därför kan brottsrubriceringen barnadråp, där en moder som dödar sitt barn i livets inledande skede straffas mildare än vid andra former av mord, ses som häpnadsväckande. Bestämmelsen har en mörk och komplex historia och brottas än idag med sociala, psykologiska och straffrättsliga aspekter. Ytterligare, utgör barnadråp ett av de brott som ställer sig lite på tvären mot de dominerande principer i svensk straffrätt om ansvar för brott vid psykisk obalans, vilket vanligtvis behandlas i påföljdsstadiet.

1.1 Syfte och frågeställning

Uppsatsens huvudsyfte är att utreda om det är motiverat att ha kvar barnadråpsbestämmelsen i gällande rätt. För att undersöka detta söker uppsatsen svara på hur och varför barnadråp införts i brottsbalken. Syftet besvaras med hjälp av följande frågeställningar:

1. Hur kom den aktuella barnadråpsbestämmelsen till?
2. Vad talar för- respektive mot att behålla regleringen?
3. Vad finns det för alternativ till bestämmelsen om barnadråp?

1.2 Avgränsningar

Bakgrunden till dagens barnadråpsbestämmelse kommer att undersökas från den tidigaste svenska lagstiftningen från 1200-talet fram tills nuvarande lydelse. Eftersom tidsspannet sträcker sig över drygt 800 år, behandlar uppsatsen rättsregler med rekvisiten ”en förälder som uppsåtligen dödar sitt nyfödda barn”. Därav kommer inte de äldre brottstyperna fosterfördrivning, barnakvävning och förgörande av styvbarn behandlas.

Trots att brottet inte är unikt för svensk lagstiftning, ligger fokus på svensk rätt med tanke på uppsatsens omfattning.

1.3 Metod och perspektiv

I uppsatsen används rättsdogmatisk metod. Traditionellt brukar rättsdogmatiken definieras som att ha till uppgift att tolka och fastställa gällande rätt med hjälp av de vedertagna rättskällorna, samt att systematisera gällande rätt i form av regler, principer, läror, samband med mera.¹

Det råder skilda meningar i litteraturen huruvida rättsdogmatikens ramar tillåter kritik av rättskällorna. Rättsdogmatiken har även till uppgift att analysera vilka argument för eller mot lösningen på ett visst problem som är *tillåtna*. Traditionellt har man skilt mellan en *de lege lata*-argumentation – som gör anspråk på att beskriva rättsläget som det är – och en *de lege ferenda*-argumentation – som söker att föreslå lösningar på problem som än så länge framstår som olösta.² Sandgren skriver att rättsdogmatiken kan omfatta argument *de lege ferenda* i den mån som argumenten är en utveckling av analysen av gällande rätt.³ Han menar att eftersom rättsdogmatiken har till uppgift att fastställa gällande rätt, är metoden bunden till ett fåtal auktoritativa källor. Om uppgiften vidgas till att analysera rätten ändras dock förutsättningarna, till att bli friare och strängt alla former av material kan användas för analysen som då i stället kan benämnas rättsanalytisk.⁴ Min andra och tredje frågeställning är mer problematiserande och handlar inte om att fastställa vad gällande rätt är, utan att ifrågasätta och analysera gällande rätt. Därför kommer jag i denna del tillämpa rättsanalytisk metod som komplement, vilket är nödvändigt med hänsyn till uppsatsens granskande syfte.

För att förstå varför regleringen finns idag anser jag det dock nödvändigt att se till den historiska utvecklingen och de idéhistoriska rum där argumenten har formats. Jag bedömer att rättsdogmatisk metod i detta avseende är för

¹ Sandgren (2018) s. 49.

² Kleineman (2018) s. 38.

³ Sandgren (2018) s. 49.

⁴ Ibid. s. 51.

begränsad för uppgiften att ensam svara på min frågeställning. För att undersöka hur barnadråpslagstiftningen tillkom, har jag därför beslutat rätthistorisk metod vara passande för kapitlet om historisk bakgrund. Rätthistorisk metod kan övergripande beskrivas som forskning om interna utvecklingar av juridiken och juridiska institutioner, samt externa faktorer påverkan på dessa.⁵

För att identifiera hur rättsläget utvecklats och dess konsekvenser, har jag valt att genomgående skriva uppsatsen ur ett rättsutvecklingsperspektiv. Detta för att undersöka vilka förutsättningar som finns för att kunna dra en slutsats om regleringens relevans idag.

1.4 Material

I den del uppsatsen följer rättsdogmatisk metod används källor i form av lagtext och förarbeten. Eftersom det ännu inte kommit några avgöranden från Högsta domstolen beträffande barnadråpsbestämmelsen, kommer jag inte att tillämpa praxis som källa.

I kapitel 2.2 om historisk bakgrund där jag använder rätthistorisk metod har jag valt att även tillämpa litteratur i den mån jag beskriver hur utvecklingen har gått till, vilket metoden tillåter.⁶ Detta med hänsyn till uppsatsens omfattning och det faktum att detta kapitel ska ge läsaren en bakgrundsförståelse. Hänvisningar görs främst till Erik Anners som är central på området, Eva Bergenlöv som skrivit en avhandling på området under senare år, samt nysvensk tolkning av äldre lagtext. I kapitel 2.1 har jag förutom källor använt litteratur av Nils Jareborg m.fl. som torde vara så etablerad att den bär rättskällestatus.⁷

Kapitel 2.4 som tar upp kritik av den gällande regleringen och är kopplad till min andra respektive tredje frågeställning, är som nämnt skrivet med en rättsanalytisk metod. I detta avsnitt kommer jag att tillämpa ett fåtal icke

⁵ Jfr Musson och Stebbings (2012) s. 1.

⁶ Sandgren (2018) s. 57.

⁷ Refereras bl.a. av HD i mål B 4150–18.

juridiska litteratur för att förklara tillståndet förlossningspsykos: internetmedicin och en artikel skriven av Michael W. O'Hara, professor i psykologi vid University of Iowa. O'Hara fokuserar på forskningsområdet kvinnopsykologi kopplad till förlossning. Internetmedicin är en kunskapsdatabas för läkare med koncisa översikter för diagnostik och behandling av sjukdomstillstånd. Översikterna skrivs av svenska experter inom varje specialitet och uppdateras kontinuerligt. Ett vetenskapligt råd med medicinska experter som granskar innehållet inom respektive ämnesområde har även knutits till kunskapsdatabasen.

1.5 Forskningsläge

Det finns inte mycket rättsvetenskaplig forskning på barnadråpsbestämmelsens område. Brottet förekommer sällan i praxis och än finns det inget fall från Högsta domstolen som behandlar paragrafen. Benämningen ”barnadråp” utvecklades dock från det tidigare brottet ”barnamord” vilket under 1600–1800-tal var ett synnerligen uppmärksammat brott som har diskuterats mycket i litteraturen.⁸ Utvecklingen till dagens barnadråpsbestämmelse har bland annat präglats av nutidens medicin- och psykiatrivetenskapliga framväxt. Forskning på området förlossningspsykos och förlossningsdepression har utvecklats på senare tid men än är det mycket som är osäkert. Den nuvarande barnadråpsregleringen har kritiserats som otidsenlig och särregleringens relevans har ifrågasatts.⁹ Uppsatsen kommer att utreda rättsutvecklingen från barnamordsbestämmelsen till barnadråpsbestämmelsen och undersöka argumenten i dagens diskurs.

1.6 Disposition

Utredningen sker i uppsatsens andra kapitlet, vars innehåll är strukturerat med underrubriker. Först presenteras barnadråpsbestämmelsen i gällande rätt för att läsaren redan från början ska veta utgångspunkten för uppsatsen. Därefter

⁸ Se t.ex. Anners, Bergenlöv, Lövkrona, Hagelin.

⁹ Se Sitte-Durling; Jareborg.

redogörs kronologiskt för den historiska bakgrunden, från 1200-talet till motiveringen till dagens reglering, för att presentera hur straffrättsbestämmelsen har utvecklats till idag. Här besvaras den första frågeställningen. För tydlighets skull sammanfattas slutsatser om barnadråpsbestämmelsens tillkomst i kapitel 2.3.

Därefter följer ett avsnitt om kritik och diskussioner som förts i diskursen gällande dagens formulering av barnadråpsbestämmelsen, där resterande två frågeställningar besvaras.

Det tredje kapitlet innehåller en analys där jag diskuterar svaren på frågeställningarna och sammanfattar mina slutsatser.

Sista kapitlet innehåller en käll-och litteraturförteckning.

2 Avhandling

2.1 Barnadråpsbestämmelsen i brottsbalken

Barnadråp stadgas i brottsbalken (1962:700), BrB, som en privilegierad brottsform av mord och dråp, med lydelsen:

”Dödar kvinna sitt barn vid födelsen eller eljest å tid då hon på grund av nedkomsten befinner sig i upprivet sinnestillstånd eller i svårt trångmål, dömes för *barnadråp* till fängelse i högst sex år.”¹⁰

Paragrafen omfattar bara barnets moder och är således det enda brottet i brottsbalken som fortfarande är könat.¹¹ Dödar en far uppsåtligen sitt barn kan han endast dömas för *mord* eller *dråp*. Om modern döms för barnadråp, döms den som medverkar för *medverkan till mord eller dråp*.¹² Om någon annan dödar barnet med moderns medhjälp, då hon befinner sig i den privilegierade situationen bör modern dömas för *medverkan till barnadråp*, och den som utför gärningen ska dömas för mord eller dråp. Huruvida gärningen har föregåtts av planering eller av att graviditeten eller förlossningen hemlighållits, saknar idag betydelse.¹³

Barnadråpsbestämmelsen behandlar två situationer. Den första är om barnet dödas vid födelsen – dvs. under tiden från födsloarbetets början till en stund efter det att barnet framfötts. Då krävs inte att kvinnan befann sig i något annat upprivet sinnestillstånd eller trångmål än det som själva förlossningen orsakar respektive innebär. Att ställa samma krav som gäller vid dödande efter födelsen skulle vara meningslöst pga. utrednings- och bevissvårigheter. Den andra situationen är om barnet dödas efter födelsen. Då krävs att kvinnan befann sig i ett upprivet sinnestillstånd eller ett svårt trångmål, och att detta sinnestillstånd eller trångmål har orsakats av förlossningen. Svårigheter

¹⁰ 3 kap 3 § BrB.

¹¹ Jfr BrB (1962:700).

¹² SOU 1953:14 s. 125.

¹³ Jareborg, m.fl. (2015) s. 23.

uppkomna efter förlossningen som saknar samband med denna kan inte beaktas. Däremot krävs inte att dödandet av barnet har stått i direkt samband med kvinnans psykiska tillstånd. Ett sådant krav skulle i praktiken innebära att kvinnan skulle behöva göra sannolikt att ett sådant orsakssammanhang har förelegat. Det räcker alltså att gärningen företagits under en viss, tämligen obestämd tidsperiod, och att kvinnan under denna befann sig i det av förlossningen framkallade sinness tillståndet eller trångmålet. Ett sjukligt upprivet tillstånd brukar råda under någon månad efter förlossningen, men kan ibland vara under hela amningsperioden. Ekonomiska trångmål borde med dagens sociallagstiftning sällan kunna karaktäriseras som svårt.¹⁴

2.2 Historisk bakgrund

Barnadråpsbestämmelsen tillkom enligt nu gällande lydelse vid införandet av brottsbalken 1962.¹⁵ Bestämmelsen föregicks av brottet som benämndes *barnamord*.¹⁶ Idag förekommer fall av barnadråp sällan i praxis. Hittills har bestämmelsen bara förekommit i underrättsmål. Från 2013 till 2021 har elva fall anmälts och endast ett fall lagförts.¹⁷ Under 1700-talet utgjorde däremot barnamord det dominerande straffrättsliga och kriminalpolitiska problemet, från att under högmedeltiden haft underställd betydelse.¹⁸

2.2.1 Landskapslagarna

Barnamordsbrottet fanns inte stadgat som självständigt brott förrän i 1600-talets speciallagstiftning.¹⁹ Redan på 1200-talet i de tidigaste svenska rättskällorna, landskapslagarna²⁰, förekom emellertid brottsbeskrivningar med hårda straff för den förälder som dödade sitt barn.²¹

¹⁴ Jareborg m.fl. (2015) s. 24.

¹⁵ Se 3 kap 3 § BrB.

¹⁶ Se 14 kap 22 § strafflagen (1864:11).

¹⁷ BRÅ anmälningstatistik, Tabell 10; BRÅ anmälningstatistik, Tabell 40G.

¹⁸ Anners (1965) s. 29.

¹⁹ Ibid. s. 106.

²⁰ Landskapslagarna var enskilda lagverk som gällde för särskilda svenska landskap, (Se Landskapslagar serie 1, s. XI.)

²¹ Östgötalagen XXI EB (Landskapslagar serie 1) s. 41; Äldre Västgötalagen 8 flocken 1 § GB och Yngre Västgötalagen 15 flocken GB (Landskapslagar serie 5), s. 99 och 285 f.

Östgöotalagen, från runt år 1290, kriminaliserade barnamord. Var barnet döpt straffades fadern med stegling²² och modern med stening.²³ Båda föräldrarna kunde således dömas och det angavs inte någon viss ålder på barnet eller tidpunkt för gärningen. Var barnet odöpt straffades endast modern och detta med bötesstraff.²⁴ Likt idag gjorde Östgöotalagen skillnad på två fall av uppsåtligt dödande: mord och dråp. Innebörden av gärningarna var vid denna tidpunkt dock en annan. Vid dråp hade offrets liv berövats öppet, till skillnad från vid mord som skedde i hemlighet, följt av att liket gömdes undan.²⁵

I Äldre Västgöotalagen från 1220-talet kriminaliserades i stället dråp inom familjen, *däribland* det fallet att en moder dödade sitt barn eller en fader dödade sin son. Straffen skulle beslutas i brev från påven i Rom.²⁶ Detsamma gällde i Yngre Västgöotalagen tillkommen under senare hälften av 1200-talet.²⁷

2.2.2 MELL och KrLL – 1350 och 1442

Den första rikslagstiftningen i Sverige, utgjordes av Magnus Erikssons landslag (MELL), som tillämpades på landsbygden, och Magnus Erikssons stadslag (MESTL), vilken tillämpades i städerna. MELL som var färdig någon gång mellan år 1347 och 1352, byggde på landskapslagarna. MESTL grundades på MELL och utkom något av åren före 1357.²⁸ Även i dessa lagar upptogs vissa straffstadganden som innehöll gärningen som senare kom att benämnas barnamord.²⁹

Högamålsbalken II i MELL stadgade likt i Östgöotalagen att en fader som dödade sitt barn skulle steglas och en kvinna som döda sitt barn skulle stenas. I MELL gjordes ingen skillnad på huruvida barnet var kristet eller inte. Likt i Östgöotalagen skulle även den som dödade med vilja förlora arvet efter den

²² Avrättad förbrytare, alt. hans lemmar, skulle placeras på horisontellt hjul på en påle.

²³ Östgöotalagen XXI EB (Landskapslagar serie 1) s. 41.

²⁴ Östgöotalagen XXVI KB (Landskapslagar serie 1) s. 17.

²⁵ Landskapslagar serie 1, s. 67 not 4.

²⁶ Äldre Västgöotalagen VII flocken 1 § GB (Landskapslagar serie 5) s. 99.

²⁷ Yngre Västgöotalagen XV flocken GB (Landskapslagar serie 5) s. 285 f.

²⁸ Landskapslagar serie 1, s. XI.

²⁹ Anners (1965) s. 107.

döde och hans ättegren.³⁰ Motsvarande angavs i MESTL men straffet för kvinnan var att brännas på bål.³¹ Det fall att barn dödar sin fader eller moder lades till stadgandet om barnamord som återfanns i Östgötalagen och liksom i Västgötalagarna kriminaliserades på så vis familjedråp. I Kristoffers landslag (KrLL), stadfäst 1442 efter en revision av landslagen av kung Kristoffer,³² tilläggs ytterligare: ” [...] eller en man sin hustru eller en hustru sin man”.³³

2.2.3 1600-talets barnamordsplakat

Först runt mitten av 1600-talet skildes brottet barnamord från övriga familjedråp och definierades i stället till att innebära moderns dödande av ett oäkta barn vid eller strax efter födseln.³⁴ Den främsta anledningen bakom utvecklingen var kyrkans strävanden att forma människornas sexualmoral i enlighet med uppfattningen att sexuellt umgänge endast var tillåtet inom äktenskapet.³⁵ Efter reformationen³⁶ kom den mosaiska rätten att få större inflytande i Sverige, vilket medförde en brutalisering av straffrätten och särskilt sedlighetsbrott straffades hårt. 1608 utfärdades Karl IX:s appendix varpå bud ur Gamla testamentet blev en del av svensk lag.³⁷ Sedlighetsbrotten som utformades av kyrkan bekämpades kraftigt med såväl världsliga som kyrkliga straff, samtidigt som de utomäktenskapliga barnen diskriminerades. En kvinna som födde barn utanför äktenskapet, blev ärelös eller vanryktad och hennes möjligheter till giftermål förminskades. Tillhörde hon inte en familj med goda ekonomiska resurser hade hon stora svårigheter att försörja sig och sitt barn. En kvinna som blivit gravid genom utomäktenskaplig förbindelse, befann sig i en så svår situation genom den vanära och de övriga följder som hotade, att frestelsen till barnamord var mycket stark. Avskräckningsmetoderna som användes för att bekämpa de utomäktenskapliga förbindelserna orsakade en ständig och våldsam ökning

³⁰ HB II MELL (Rättshistoriskt bibliotek sjätte bandet) s. 213.

³¹ Se HB II MESTL (Rättshistoriskt bibliotek sjunde bandet) s. 232.

³² MELL (Rättshistoriskt bibliotek sjätte bandet) s. XI.

³³ Ibid. s. 218, not 10.

³⁴ Hagelin (2010) s. 131.

³⁵ Anners (1965) s. 29.

³⁶ När Sverige övergår från katolicism till luthersk kristendom.

³⁷ Almquist, SvJT 1943 s. 330.

av barnamorden, vilken man i sin tur försökte bekämpa med skärpt avskräckning och drastiska kontrollåtgärder gentemot ogifta kvinnor ur de lägre sociala skikten.³⁸

Dåtida hovrättsjurister framhöll att antalet barnamord ständigt ökade. Eftersom kvinnorna ofta påstod att barnet varit dödfött var det besvärligt att döma i målen. Alltmer tycktes det uppenbart att det var fråga om mödrar som dödade sina oäkta barn.³⁹ 1642 års lagkommission undrade hur man skulle hantera barnamörderskorna som vägrade bekänna. Lagberedningen önskade utfärda en särskild stadga som kunde möjliggöra för domstolarna att fälla kvinnorna redan vid misstanken om barnamord. Lagberedningen presenterade ett förslag som innebar att om en kvinna blivit tjock och sedan plötsligt smal igen, om hon nekat till att ha fött barn trots att det varit känt, om hon sökt avskildhet och fött i ensamhet trots att hon kunnat få hjälp och om hon sedan gömt det nyfödda barnet, då skulle påföljden kunna bli döden. Straffet skulle inte mildras om kvinnan hävdade att barnet varit dödfött.⁴⁰ 1655 kom presumtionslagstiftningen att fastställas i det första barnamordsplakatet. Först då fastställdes också omständigheterna som krävdes för att gärningen skulle betecknas som just barnamord: kvinnan skulle ha blivit gravid genom utomäktenskaplig förbindelse och efter att ha dolt sin graviditet, gömt undan barnet efter förlossningen.⁴¹ Förelåg alla dessa omständigheter presumerades kvinnan ha haft uppsåt att döda sitt barn. Det blev kvinnans ansvar att bevisa sin oskuld snarare än rättens ansvar att bevisa hennes skuld. Dödande av inomäktenskapliga barn omfattades fortfarande av HB II i KrLL.⁴²

År 1669 och 1681 utfärdades nya barnamordsplakat. Dessa innehöll ett tillägg om att det för fällande dom krävdes att kvinnan sökt enslighet vid själva födseln.⁴³ I ett fjärde plakat, utfärdat 1684, skärptes kravet på kvinnans motbevisning om att barnet varit ofullgånget. Nu krävdes att modern kunde

³⁸ Anners (1965) s. 29f.

³⁹ Bergenlöv (2004) s. 248.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Schmedeman (1706) s. 299 f.; Bergenlöv (2004) s. 248 f.

⁴² Bergenlöv (2004) s. 249.

⁴³ Jfr Schmedeman (1706) s. 584 f.; Anners (1965) s. 122.

uppvisa fostret så att det kunde fastställas att fostret inte varit fullgånget för att hon skulle kunna bevisa sin oskuld.⁴⁴ Tidigare krävdes att fostret konstaterades fullgånget för att dödsdom skulle fällas.⁴⁵

2.2.4 1734 års lag

Eftersom lagstiftningsarbetet som ledde till utformandet av 1734 års lag skedde i konservativ anda, kom straffrätten rättsideologiskt att präglas av vedergällningsprincipen och rättspolitiskt av avskräckningstankar.⁴⁶ I 1734 års lag reglerades barnadråp i 16 kap 1 § MB enligt lydelsen:

”Kona, som af oloflig beblandelse varder hafvande, och thet ej uppenbarar förr födseln, söker enslighet vid sielfva födseln, och therefter lägger fostret å lön; hon skal halshuggas och i båle brännas, ehvad hon föregifver fostret vara dödt födt, eller ej fullgångit. Varder thet genast framskaffadt, och profves thet ej fullgångit vara, eller finnes ej något våldsamt tekn ther å; tå straffes modren med ris, fängelse, eller arbete; plichte ock thertil för lägersmålet.”⁴⁷

Kvinnan bar en omkastad bevisbörda om hon hade de uppräknade indicierna emot sig. Lagstiftning var en följd av en presumtion utvecklad i praxis. Anners menar att domstolspraxis utvecklats till att döma på indicier på grund av en vilja att bedriva avskräckningspolitik mot detta dåtida sedlighetsbrott trots bevissvårigheterna kring brottet. Brottet hade aldrig vittnen. Kvinnan hävdade ofta att barnet varit ofullgånget eller dödfött, varpå rätten skulle pröva om likets tillstånd svarade mot moderns förklaring. Liket kunde emellertid vara i sådant skick att inga slutsatser kunde dras. Det enda som låg till grund för bedömningen i målet var då ofta indicier. Skulle domstolarna på den tiden frikännt när indicierna omfattade utomäktenskaplig förbindelse, hemlighållande av havandeskap, sökt enslighet vid födseln och döljande av liket skulle det ha gjort barnamord nästintill oåtkomligt för straffrättskipningen. Vid utformandet av en lagstiftning grundad på denna

⁴⁴ Schmedeman (1706) s. 878; Bergenlov (2004) s. 250.

⁴⁵ Anners (1965) s. 122.

⁴⁶ Ibid. s. 125.

⁴⁷ 1734 års lag, 16 kap 1 § MB.

fällande praxis tycks det ha ansetts naturligt att precisera gärningen genom att beskriva de indicier som i praxis regelmässigt grundat en fällande dom och att det borde tillkomma kvinnan att bevisa att hon inte dödat barnet med vilja.⁴⁸

Anners skriver att de världsliga och kyrkliga straffen mot utomäktenskapliga förbindelser provocerade fram barnamord. Presumptionen mot den misstänkta kvinnan som ofta ledde till fällande dom utvecklades ur den bristfälliga straffprocessrätten. Myndigheterna syntes alltså omedvetet ha framdrivit en hög frekvens av barnamordsmål med fällande domar, vilket skrämde dem till ännu strängare avskräckningsmetoder gentemot brottet.⁴⁹

När en förälder dödade sitt äkta barn, samt när barn dödades senare än i direkt anslutning till födseln, krävdes full bevisning. I gengäld stadgade lagen ännu hårdare straff för ett sådant brott – högra handen och huvudet höggs av, därefter steglades en man och en kvinna brändes i bål.⁵⁰ I en kultur med sträng sexualmoral, var barnamord ett någorlunda greppbart brott, medan mord på äkta barn syntes obegripligt och fullkomligt irrationellt. De få fall som avgjordes inför rätta kring sekelskiftet 1700 förklarades oftast med att modern drabbats av sinnesförvirring eller vansinne. Den förklaringsmodellen kom att bli betydelsefull för barnamord långt senare.⁵¹

2.2.5 Gustav III:s barnamordsplakat

Gustav III:s barnamordsplakat, som genomfördes åren 1778–1779, utgjorde ett led i reformerna som skedde på straffrättskipningens område. I princip var reformförberedelserna under perioden 1773–1778 begränsade till uppgiften att finna effektiva medel för att bekämpa barnamorden.⁵²

Gustav III författade själv ett aktstycke 1777. Sannolikt innehåller det ett personligt ställningstagande till det lagförslag som utmynnade i 1778 års

⁴⁸ Anners (1965) s. 111.

⁴⁹ Ibid. s. 112.

⁵⁰ 1734 års lag 14 kap 1 § MB; Bergenlöv (2004) s. 254.

⁵¹ Bergenlöv (2004) s. 254 f.

⁵² Anners (1965) s. 207.

barnmordsplakat och delvis låg till grund för 1779 års strafflagsreform. I akten börjar Gustav III med att konstatera att barnmordsbrottet var en pest för staten. Vidare skriver han att det var skamkänslan som föranledde detta onaturliga brott och menade att dödsstraffet inte var ett avskräckande straff för brottet. Kvinnorna begick brottet i avsikt att skydda sin heder. När brottet upptäckts och hedern gått förlorad var döden inte längre något straff, utan en tillflykt. Kvinnorna dog då med ”resignation och fromhet”. Gustav III:s åsikt var att skammen skulle utgöra det första straffet för brott begånget på grund av en hedersprincip. Vidare menade han att lagstiftaren har en plikt att spara blodspillan i möjligaste mån. Han förespråkade vanärande och förödmjukande straff som han var övertygad om att mödrarna skulle frukta mer.⁵³ Gustav III utfärdade även 1778 det för tiden radikala barnmordscirkulär som tillät en ogift kvinna att föda barn anonymt på okänd ort.⁵⁴

År 1779 avskaffades genom en kunglig förordning den dessförinnan rådande presumptionen i barnmordsbestämmelsen. Behovet av en möjlighet att döma till döden på indicier hade minskat drastiskt. Den medicinska vetenskapen hade utvecklats och bevisföringen hade professionaliserats så att undersökningen av det avlidna barnet överläts till en kunnig läkare som obducerade kroppen och fastställde dödsorsaken så långt det var genomförbart. Hädanefter blev det nödvändigt att bevisa kvinnans uppsåt att döda barnet för att utdöma dödsstraff. Benådning kunde även beviljas vid särskilt förmildrande omständigheter.⁵⁵

Gustav III fortsatte att bestrida dödsstraffet vid riksdagen 1786 men vann inte gehör. För första gången framlyftes dock ett argument för strafflindring som senare skulle få allt större relevans, nämligen hänsyn till kvinnans psykiska tillstånd under och strax efter förlossningen. Avskaffande av dödsstraffet motiverades med att barnamord inte berodde på kvinnans arga, överdrivna sinne. Grunden var i stället kvinnors förhastade agerade ur sin naturligt medfödda försynthet och rädsla för vanära. Kvinnan bar på ångslan för

⁵³ Anners (1965) s. 202 f.

⁵⁴ Bergenlöv (2004) s. 262.

⁵⁵ Ibid s. 259 f.

försörjning för sig och barnet. Själens förmåga sades även mindre verkande under och efter själva födseln. Tidigare hade barnamörderskorna setts som "lättfärdiga och arga konor" som kallblodigt dödade sina nyfödda spädbarn. Nu hade uppfattningen fötts att gärningen kunde ha begåtts när kvinnans mentala tillstånd efter förlossningen var försvagat. Således började en ny syn på barnamörderskan växa fram. Det nyfödda barnets livsvärde framhölls även på ett nytt sätt. En brottsoffersdiskurs kan utrönas i kungens försvar av barnamordscirkuläret där han anförde att ett oskyldigt barn miste livet som offer för en brottslig gärning.⁵⁶

2.2.6 1800-talets utveckling

Under 1800-talet avkriminaliserades utomäktenskapliga sexuella relationer gradvis, men försvann inte helt som brottskategori förrän 1937.⁵⁷ I takt minskade behovet av att dölja utomäktenskapliga förbindelser. Ensamstående moder var dock fortsatt en svår situation socialt och ekonomiskt.⁵⁸

År 1861 ersattes dödsstraffet för barnamord med straffarbete i högst 10 år. Under perioden framskred även den medicinska utvecklingen. Läkarna vann större auktoritet och inflytande i samhället. Kvinnomedicin och psykologi etablerade sig som nya vetenskapliga områden och under 1800-talets senare del har det sagts pågått en "intensiv medikalisering av kvinnokroppen". År 1900 var graviditet, barnsäng och amning den näst vanligaste förklaringen till att kvinnor hamnade på sinnessjukhus med en psykiatrisk diagnos.⁵⁹

I strafflagen (1864:11), SL, behölls brottet barnamord för det fall en kvinna uppsåtligt dödade sitt oäkta barn i 14 kap 22 § SL.⁶⁰ Barnaföderskornas försvagade tillstånd vid och strax efter förlossningen kom att uppmärksammas. Den fysiska svagheten ansågs vara likvärdig hos alla nyblivna mödrar, men det psykiska lidandet bedömdes större hos modern till ett oäkta barn som drabbades av rädsla för vanära samt stora bekymmer för

⁵⁶ Bergenlöv (2004) s. 265.

⁵⁷ Ibid. s. 73 f.

⁵⁸ Ibid. s. 430.

⁵⁹ Ibid. s. 431 f.

⁶⁰ Se 14 kap 11 § SL.

barnets vård och underhåll. I en kommentar till SL angavs att den huvudsakliga grunden till att straffa barnamord mildare än andra mord var "förutsättningen om ett abnormt själstillstånd i handlingens ögonblick".⁶¹ Hädanefter skulle även dödandet efter födseln omfattas men benämningen "foster" vittnade om att gärningen måste ha skett i nära anslutning medan kvinnan ännu stått under inflytande av den kroppsliga och andliga kraftnedsättning som föranletts av förlossningen. Tidsrymden sades växlande men torde inte anses omfatta mer än några dagar efter födseln.⁶² För dessa fall medgav bestämmelsen om barnamord en strafflindring jämfört med mord och dråp.⁶³ Rätten såg emellertid allvarligt på om modern undandragit sig hjälp vid förlossningen, sökt enslighet eller undangömt fostret. I sådana fall straffades hon hårdare än för annat "vårdslöst dödande", med hänvisning till misstanken om att hon uppsåtligen vållat barnets död.⁶⁴

2.2.7 Motivering till dagens reglering

I propositionen till BrB anförde kommittén att skälet till strafflindringen i SL var att samhället burit visst ansvar för brottet, eftersom den samhälleliga uppfattningen, att det var skamligt för en kvinna att få barn utanför äktenskapet, var en drivkraft till brottet. Med tiden hade dock uppfattningen förskjutits. Samtidigt hade det blivit vanligare med födelsekontroll, abort hade legaliserats och olika sociala hjälpformer hade tillkommit som stöd för mödrar. Kommittén angav att antalet barnamord sedan dess minskat. Därför övervägde kommittén om barnadråpsregleringen fortsatt var motiverad eller om enbart de allmänna reglerna om åtals- och påföljdseftergift skulle tillämpas.⁶⁵

⁶¹ Bergenlöv (2004) s. 431 f.

⁶² Prop 1962:10 s. B75 f.

⁶³ Jfr 14 kap 1 och 3 §§ SL.

⁶⁴ Bergenlöv (2004) s. 432.

⁶⁵ Prop. 1962:10 s. B12.

Kommittén angav:

”Att nyblivna mödrar förgriper sig på små barn kan dock stundom ha i viss mån normala fysiska och psykiska orsaker och förekommer alltså i en viss utsträckning. Kommittén föreslår därför i anslutning till traditionen bibehållande av ett särskilt privilegierat brott, vilket dock med hänsyn till den nya definitionen icke skall kallas barnamord utan barnadråp.”⁶⁶

Barnadråpsbestämmelsen föreslogs fortsatt bara omfatta modern men hädanefter även inkludera gifta kvinnor. Vidare skulle privilegiationen inte bara gälla dödande vid födseln utan också under tid som modern befinner sig i en uppriven sinnesförfattning eller i svårt trångmål med anledning av nedkomsten efter födseln.⁶⁷ Departementschefen uttryckte även att det var ”[...] befoget att bibehålla en särskild brottstyp såsom ett uttryck för den mildare bedömning som ter sig naturlig, då en nybliven moder förgriper sig på sitt barn”.⁶⁸

Kommittén konstaterar att det ofta ses som en försvårande omständighet att dråp riktas mot gärningsmannens avkomling. Kommittén hänvisade på denna punkt till regleringar i andra länder som presumerar att kvinnan i sådant fall handlat ”under inflytande av ett abnormt själstillstånd, betingat av nedkomsten”. Ogift moder sades kunna vara frestad att hemlighålla födelsen av ett utomäktenskapligt barn. Frukthan för nöd eller vanära sades påtagligast direkt efter förlossningen, och trots att den i regel endast drabbar ogifta mödrar, kunde undantagsvis även gifta kvinnor råka i en förtvivlad situation genom framfödandet av barn. Därav brukade andra länders strafflagar inte begränsa bestämmelserna om barnadråp till att bara avse ogifta kvinnor. Vidare påpekades att den naturliga moderskärleken ofta inte framträder förrän senare än direkt efter förlossning.⁶⁹

⁶⁶ Prop. 1962:10 s. B12.

⁶⁷ Ibid s. B12 f.

⁶⁸ Ibid s. B77.

⁶⁹ SOU 1953:14 s. 484.

2.2.7.1 Anmärkningar

Vad som menas med kommitténs formulering att ”...i anslutning till traditionen [min kursivering] bibehållande av ett särskilt privilegierat brott”⁷⁰ är oklart. Svensson har resonerat att förarbeten kan hänvisa till tradition som ett sätt att i viss mån friskriva sig från svårformulerade teoretiska argument för kriminalisering när det är fråga om en öm punkt.⁷¹ Hänvisningen till tradition kan skvallra om att brottstypen utgör en avvikelse som inte lätt placeras in i annars dominerande uppfattningar.⁷² Dominerande uppfattningar vid kriminaliseringen torde vara att barnadråp utgör ett våldsbrott mot någon i mycket utsatt situation. Vidare återfinns brottsrubricering i kapitlet där skyddsintresset är det mänskliga livet och hälsan. Kommittén nämner den naturliga moderskärleken och det faktum att skada sin egen avkomma ofta ses som en försvårande omständighet. Privilegieringen utgör i stället ett skydd för gärningsmannen, som enligt departementschefen ”ter sig naturlig”. De vaga formuleringarna kan visa att det är fråga om en tabubelagd situation som lagstiftaren inte vid tiden ansåg sig redo att utröna.

2.3 Slutsats beträffande

barnadråpsbestämmelsens tillkomst

Historien bakom barnadråpsbestämmelser speglar i hög grad utvecklingen av samhällsmoralens syn på skuld. Från att ursprungligen fallit under familjedråpsreglering utvecklades den hårda regleringen för barnamord ur den skambelagda samhällssynen på sexuella relationer utanför äktenskapet genom framväxten av kyrkans makt i samhället. Upplysningstankar som anammades av Gustav III, den rättsmedicinska vetenskapens framväxt och forskningen kring psykisk ohälsa samt den liberaliserade synen på äktenskap och sexuella relationer, ändrade synen på kvinnorna bakom brotten. Numera kvarlever från 1800-talet tanken om kvinnan som något av ett offer, trots sin position som gärningsman. Vid tiden för SL bedömde lagstiftaren att

⁷⁰ Se prop. 1962:10 s. B12.

⁷¹ Svensson (2022) s. 297.

⁷² Ibid s. 308.

samhället bar ett stort ansvar för brottet och att kvinnan handlade av skam. När inte samma samhällsskam längre riktades mot oäkta barn, abort hade legaliserats, och ekonomiska förhållanden i Sverige klart hade förbättrats – började man överge tanken om att kvinnan agerar av skam och att samhället bär ansvar, till att förklara agerandet med att kvinnan inte kan ses som lika klandervärd på grund det fysiska eller psykiska sinnessillstånd födseln orsakar.

2.4 Barnadråpsregleringen i diskursen

2.4.1 Kvinnan som gärningsman

Särreglering av barnadråp har kritiserats som ännu ett exempel på medikaliseringen av kvinnliga brott, samt bidragande till att förstärka stereotypen av kvinnan som offer för hormonella skiftningar och kriminella kvinnor som galna.⁷³ Kaspersson skriver att under mellankrigstiden kom barnamörderskorna att betraktas som oansvariga för sina handlingar och kvinnan började beskrivas som ett offer i stället för ett monster som tidigare.⁷⁴ Att kvinnliga förövare beskrivs som offer menar hon är vanligt. Genom att våldsamma kvinnor får rollen som oskyldiga offer fritar man dem från ansvar. De skildras som kvinnor som egentligen är inkapabla att begå avskyvärda illdåd av egen vilja. Kaspersson menar att våldsamma kvinnor vanligen har beskrivits som antingen ”ett gott eller ont väsen”. Den kvinnliga förövaren är antingen en häxa eller ett oskyldigt offer, antingen dålig eller galen. De kvinnliga förövarna som stämplas som ”dåliga” är elaka kvinnor som är onaturliga och fördärvade. De är inte ens ”riktiga” kvinnor, utan maskulina och ofeminina. Kvinnor som beskrivs som ”galna” är abnorma på något sätt eller mentalt sjuka. De förklaras utifrån sin biologi och bilden av dem är resultatet av en patologisk kvinnosyn – definierad av män – där PMS, menstruation, graviditet, klimakterium, sinnessjukdom och hysteri likställs och sammanblandas.⁷⁵ Tidigare benämningar i lagtext som ”kona”, ”hora”

⁷³ Hoyano och Keenan (2009) s. 147.

⁷⁴ Kaspersson (2003) s. 171.

⁷⁵ Ibid s. 154 f.

och ”lösa kvinnor”, samt presumptionen mot kvinnorna skvallrar om att barnamörderskorna tidigare sågs som ”dåliga”, lögnaktiga kvinnor.⁷⁶ Dagens reglering utgår från att kvinnan har agerat i ett försvagat sinnestillstånd. Att själva brottsbestämmelsen tar hänsyn till detta är emellertid sällsynt i svensk rätt, då det vanligen regleras i påföljdsstadiet.

2.4.2 Psykos och förlossningspsykos

Dagens barnadråpslagstiftning förutsätter att en kvinna som dödar sitt nyfödda barn agerar under någon form av psykisk obalans.⁷⁷ Beskrivningen av de medicinska faktorerna samt tidsrymden för dessa förhållanden att uppträda, har beskrivits vagt i förarbetena. Det sägs att uppkomsten av djupa depressionstillstånd eller psykos är vanligare i samband med graviditet, förlossning och amning. Även en schizofren sjukdomsbild kan utlösas av påfrestningarna kring graviditet och amning.⁷⁸

Den allvarligaste formen av psykiatrisk störning i samband med födseln är ett akutpsykiatriskt tillstånd som inträffar i samband med 1–2/1000 förlossningar, i folkmun benämnt förlossningspsykos. Vanliga symtom är påtagligt försvagad funktionsförmåga, vanföreställningar och hallucinationer som ofta är kopplade till barnet. Obehandlad medför förlossningspsykos en risk för infanticid^{79, 80} I en motion till barnadråpsbestämmelsen sades det att de psykos som kan uppträda erhållit ett eget namn för att de var av så särpräglad art.⁸¹ Vissa menar dock att det inte finns anledning att göra skillnad på denna psykiska obalans och andra former av psykisk obalans och de således bör regleras på samma sätt.⁸²

Tillståndet psykos kännetecknas av en förvrängd verklighetsuppfattning. Det främsta symptomet är vanföreställningar med vilket avses föreställningar som klart avviker från det omgivningen anser vara rimligt. Ändå hävdas det

⁷⁶ Bergenlöv (2004) s. 246 f.

⁷⁷ 3 kap 3 § BrB; Prop. 1962:10 s. B12.

⁷⁸ Mot. 1962/654, AK, s. 3.

⁷⁹ Dödande av nyfött barn.

⁸⁰ Jfr Internetmedicin.se, *Graviditetspsykiatri*; O’Hara, GLOWM, (2008) Postpartum mental disorders, kap ’Description and diagnosis’, *psychosis*.

⁸¹ Mot. 1962/654, AK, s. 3.

⁸² Se t.ex. Sitte-Durling (2009) s. 337–342.; D Nicolson (2000) s. 165.

ihärdigt av den drabbade individen – även när denne konfronteras med motsägande bevisning. Hur absurd en vanföreställning än tycks, har den alltid en koppling till något verkligt.⁸³ Professorn i psykologi Michael W. O’Hara anger att flera undersökningar har visat liten skillnad mellan psykoser som uppstår i samband med barnafödelse och psykoser som uppstår annars. Han framhåller dock att studier funnit att psykotiska patienter visar vissa skillnader från psykotiska patienter i barnsäng i frekvensen av vissa symtom. I studier av depressiva- respektive barnsängsdepressiva patienter uppmärksammades de barnsängsdepressiva uppleva vanföreställningar, desorientering och humörlabilitet i större utsträckning. Vidare fann en studie att kvinnor drabbade av förlossningspsykos upplevde högre nivåer av eufori, aktivitet, inkompetens och förvirring än de icke-puerperala⁸⁴ psykotiska kvinnorna. Icke-puerperala psykotiska patienter upplevde i stället högre nivåer av symtom typiska för schizofreni (exempelvis udda påverkan, paranoia, systematisering av vanföreställningar, socialt tillbakadragande och fientlighet). Forskarna i denna studie hävdade att förlossningspsykos mycket väl kan ha ett orsakssamband som resulterar i en akut affektiv psykos med intensiva psykotiska symtom.⁸⁵

I sin motion till propositionen för barnadråp konstaterade Elisabeth Sjövall att tillståndet har klar genes i graviditet eller laktation. Hon påpekar att det inte är ovanligt att tillståndet uppträder så sent under amningstiden som dryga sju månader efter genomgången förlossning och argumenterar för att utvidga tidsrymden till att omfatta detta. Hon anmärker dock att medicinska framsteg lett till att kvinnan i extrema fall praktiskt taget är återställd när domstolsförhandlingarna påbörjas, vilket måste göra den straffrättsliga bedömningen mycket svår.⁸⁶

Sitte-Durling har å andra sidan argumenterat mot särregleringen av barnadråp.⁸⁷ Likt vid sinnesstörning beträffande andra brott borde

⁸³ Lavett (2022) s. 214.

⁸⁴ Puerperal är en medicinsk term för tillstånd i samband med barnafödande.

⁸⁵ O’Hara, GLOWM, (2008) Postpartum mental disorders, kap ’Description and diagnosis’, *psychosis*.

⁸⁶ Mot. 1962/654, AK, s. 4.

⁸⁷ Sitte-Durling var vid tidpunkten universitetslektor vid Örebro universitet.

gärningsmannens ohälsa vid gärningstillfället enligt henne kunna beaktas vid påföljdsbestämningen om den dödande handlingen var att bedöma som dråp (eller mord). 29 kap 3 § första stycket 2 BrB säger att omständigheten att den tilltalade till följd av psykisk störning eller sinnesrörelse eller av någon annan orsak haft stark nedsatthet att kontrollera sitt handlande, ska beaktas såsom förmildrande vid straffvärdesbedömningen. I det enskilda fallet kan rätten även fastställa straffvärde under straffskalans minimum. Därför menar Sitte-Durling att det inte finns något hinder i lagen för att beakta kvinnans upprivna sinnessillstånd när påföljd för dråp (eller mord) beslutas. Hon uppmärksammar dock skillnaden att 29 kap 3 § BrB kräver att brottet stått i samband med sinnesrörelsen. Barnadråpsbestämmelsen kräver som nämnts inte att dödandet av barnet har orsakats av sinnessillståndet eller föranletts av trångmålet. Därigenom erbjuder barnadråpsbestämmelsen en något vidare lindring än vad en tillämpning av 29 kap 3 § BrB skulle göra.⁸⁸ Sitte-Durling framhåller då 29 kap 5 § BrB som ger rätten möjlighet att vid straffmätningen beakta omständigheter som föregått den brottsliga handlingen eller skett efter denna. Av bestämmelsen framgår även att rätten utöver brottets straffvärde i skälig omfattning kan beakta om någon annan omständighet föreligger som påkallar ett lägre straff.⁸⁹

Vid förlossningspsykos finns det således en uttalad risk för infanticid. Vanföreställningar och hallucinationer är inte sällan kopplade till barnet. Vid psykos har vanföreställningar alltid en koppling till något reellt. Huruvida dessa utgör olika fenomen är oklart. Skillnaden som kan utläsas i straffregleringen är att man har uppmärksammat en viss sårbar situation där gärningsmannen bedömts extra mottaglig såsom mer skyddsvärd.

2.4.3 Barnet som brottsoffer

I förarbeten anges som sagt att straffbestämmelserna om mord och dråp innefattar skydd för varje människoliv alltifrån födelsen, både enligt SL och i förslaget.⁹⁰ Ett barns rätt till liv är en mänsklig rättighet enligt svensk lag.⁹¹

⁸⁸ Sitte-Durling (2009) s. 341 f.

⁸⁹ Se 29 kap 5 § 8 BrB.

⁹⁰ Prop. 1962:10 s. B12.

⁹¹ Se barnkonventionen, art 6; EKMR art 3.

Mänskligt liv skyddas bland annat genom reglerna i 3 kap. BrB om straff för brott mot liv och hälsa. Barnadråpsbestämmelsen, har kritiserats kunna ge intryck av att en lägre skyddsnivå gäller för små barn än för andra människor.⁹²

Sitte-Durling skriver att det intressanta med barnadråpsbrottet är att gärningsmannen uppfattas som och blir identisk med gärningens skyddsobjekt. Barnadråp är placerat i ett brottsbalkskapitel där skyddsintresset bakom samtliga brott är det mänskliga livet och hälsan. Med denna utgångspunkt så borde också det aktuella brottet skydda livet, vilket i och för sig sker men med en ovillkorlig rätt för kvinnan att få strafflindring. Privilegieringen ges inte för att skyddsintresset är mindre i det enskilda fallet och att gärningen som sådan är mindre klandervärd, utan på grund av kvinnans ställning som gärningsman. Om fokus enbart hade lagts på skyddsintresset och det klandervärda i att begå en dylik gärning så borde situationen enligt Sitte-Durling kräva en tillämpning av bestämmelserna om dråp eller mord. Att uppsåtligen beröva ett spädbarn livet menar hon borde medföra lagens strängaste straffbud med hänsyn till att ett nyfött barn befinner sig i det mest hjälplösa tillståndet som går att föreställa sig.⁹³

2.4.4 Dråp under förmildrande omständigheter

År 2017 överlämnades ett förslag till riksdagen på lagändring avseende bland annat barnadråpsbestämmelsen. Bestämmelsen föreslogs ersättas med en generell bestämmelse om ”dråp under förmildrande omständigheter”, med en straffskala som omfattar fängelse i högst åtta år. Motiveringen var att barnadråpsbestämmelsen sällan tillämpas samt att praxis visat att det finns andra situationer som fordrar ett straff för uppsåtligt dödande långt under minimistraffet för dråp.⁹⁴

Kommittén sade att en särreglering för barnadråp hade funnits i alla övriga nordiska länders lagstiftning. Dock överfördes inte straffbestämmelsen om

⁹² SOU 2014:18 s. 204.

⁹³ Sitte-Durling (2009) s. 340.

⁹⁴ Prop. 2016/17:108 s. 63 f.

barnadråp till den nya norska straffeloven. Motiveringen var att överträdelser som avsågs i bestämmelsen numera var sällsynta och att det inte längre fanns något behov av en särreglering.⁹⁵

Barnadråpsbestämmelsen, menade kommittén, har i sin ursprungliga lydelse tillkommit under samhällsliga förhållanden som i huvudsak inte längre gäller. Även med utformningen bestämmelsen fick genom BrB:s införande, ifrågasätts om det i nutid finns tillräckliga skäl att ha kvar en särreglering för de specifika situationer som bestämmelsen om barnadråp avser. Hänvisning görs här till Sitte-Durling. Visserligen kan en straffmätning under minimistrafvet för dråp redan uppnås med en tillämpning av 29 kap. 3 § andra stycket, men eftersom minimistrafvet är så högt får den bestämmelsen – sett i förhållande till andra situationer – ett oproportionerligt stort genomslag i dessa fall. Det menades också vara en fördel om de fall av uppsåtligt dödande som har ett väsentligt lägre straffvärde än normalfallet särskiljs genom en egen brottsbenämning.⁹⁶ Regeringen valde emellertid att inte gå vidare med utredningens förslag.⁹⁷ Som motivering framfördes att det rent allmänt fick anses otillfredsställande med ett så snävt straffmätningssutrymme som detta skulle medföra jämte bestämmelserna om mord och dråp, att domstolarna som kompensatorisk åtgärd kunde komma att oftare underskrida minimistrafvet med stöd av strafflindringsgrunder.⁹⁸ Barnadråpsbestämmelsen har alltså fått kvarstå i samma lydelse sedan införandet 1962.

⁹⁵ SOU 2014:18 s. 202.

⁹⁶ Ibid s. 204.

⁹⁷ Prop. 2016/17:108 s. 17.

⁹⁸ Ibid s. 33.

3 **Analys**

Att barnadråpsbestämmelsen idag motiveras med att gärningsmannen ses som offer för psykisk obalans i ett mycket påfrestande skede, kan sägas spegla sin tid. Psykologin och upplysningstankarnas framväxt har medfört att kriminaliseringen inte präglas lika starkt av vedergällning och extrema avskräckningsmetoder, utan orsaksanalyser till skälen varför ett visst brott begås beaktas mer. Ur ett genusperspektiv kan synen på gärningsmannen dock kritiseras som könsbetingad genom att bestyrka könsnormer om den kvinnliga gärningsmannen. Medicinskt finns det emellertid bekräftat att påfrestandet av barnafödandet kan ha mer eller mindre starka effekter på kvinnan och göra henne mer mottaglig för vanföreställningar som medför risk för infanticid. Huruvida förlossningspsykos utgör ett psykiskt tillstånd som det rent medicinskt finns anledning att skilja från övriga psykostillstånd är osäkert. Skillnader har inte visat sig särskilt framstående i forskning. Kriminaliseringen tycks idag privilegiera en särskilt sårbar situation där kvinnan är mer mottaglig för att drabbas av psykisk labilitet. Att en viss situation gör en mer sårbar för psykiska störningar behöver inte nödvändigtvis rättfärdiga att situationen som sådan ska medföra en särreglering. Det är tvärtom, en ovanlig metod.

Samtidigt kan det ifrågasättas om inte en strafflindring bör ske i påföljdsstadiet, likt vid andra fall där en människa berövat en annan livet men situation av någon anledning kräver strafflindring. Som ett argument där för finns brottsofferperspektivet. Då de sociala förhållandena för situationen är annorlunda idag kan särregleringen kritiseras som otidsenlig.

Det kan dock finnas anledning att särskilja en så tragisk situation som fall av barnadråp omfattar från rubriceringarna mord och dråp med en rubricering man anser bättre uttrycker situationen. Det torde ge gärningsmannen och samhället en mer riktig bild av hur gärningen uppfattas i sin kontext.

Förslaget där kommittén föreslog att barnadråpsbestämmelsen skulle omfattas av en ny bestämmelse om ”dråp under förmildrande omständigheter”, vann inte gehör. Detta betyder dock inte att lagstiftaren inte kommer att vilja avskaffa barnadråpsbestämmelsen. Kritiken riktades snarare

mot det smala utrymme som det nya förslaget lämnade mellan sin tillämpning och mord och dråp. Att situationen i stället borde regleras i påföljdsstadiet övervägdes vid barnadråpsbestämmelsens tillkomst men har inte framförts som lagreformförslag sedan dess.

Att bestämmelsen tillämpas så sällan och att förlossningspsykos är relativt ovanligt kan vara en förklaring till att man inte ser ett reformbehov. Det kan också vara en anledning till att inte behålla regleringen, likt hur Norge resonerat. Som berört i kapitel 2.2.7.1. kan det också av lagstiftaren ses som en för känslig fråga där man ser sig sakna tillräckligt med stöd för att göra några kontroversiella justeringar.

3.1 Slutsats

Barnadråpsbestämmelsen har tillkommit efter en lång historisk utveckling, påverkad av samtidens syn på anledningen till att en kvinna kan tänkas ta livet av sitt nyfödda barn. Dagens reglering motiveras av uppfattningen av kvinnan som offer för psykisk obalans i ett mycket påfrestande skede.

Särregleringen har kritiserats som otidsenlig och för att ge intryck av att undervärdera värdet av ett nyfött barns liv såsom inte jämställt med annat mänskligt liv. Brottet har motiverats med att kontextualiserat ta hänsyn till psykisk ohälsa och erkännande av en känslig situation. Särregleringen har även argumenterats vara överflödigt då de subjektiva omständigheterna sagts kunna bedömas i påföljdsstadiet, vilket lagstiftaren övervägde vid brottsbalkens införande. En brottsrubricering som berör mildare situationer av dråp, som skulle omfatta barnadråpsbestämmelsen, har också föreslagits. Barnadråpsbestämmelsen har dock fått kvarstå. Anledningen till detta förefaller mig vara att barnadråpsbestämmelsen idag inte är så omdiskuterad att debatt har fordrat tillräckligt mycket underlag för lagstiftaren att grunda en justering.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Tryckta källor

Offentligt tryck

Holmbäck, Åke och Wessén, Elias (1933), *Svenska landskapslagar. Serie 1, Östgötalagen och Upplandslagen*, Stockholm: Hugo Gebers Förlag.

[cit. Landskapslagar serie 1]

Holmbäck, Åke och Wessén, Elias (1946), *Svenska landskapslagar. Serie 5, Äldre västgötalagen, Yngre västgötalagen, Smålandslagens kyrkobalk och Bjärköarätten*, Stockholm: Hugo Gebers Förlag.

[cit. Landskapslagar serie 5]

Holmbäck, Åke och Wessén, Elias (1962), *Magnus Erikssons landslag i nusvensk tolkning*, Serien 1, Rättshistoriskt bibliotek bd 6, Stockholm: Nordiska bokhandeln.

[cit. MELL (Rättshistoriskt bibliotek sjätte bandet)]

Holmbäck, Åke och Wessén, Elias (1966), *Magnus Erikssons stadslag i nusvensk tolkning*, Serien 1, Rättshistoriskt bibliotek bd 7, Stockholm: Nordiska bokhandeln.

[cit. MESTL (Rättshistoriskt bibliotek sjunde bandet)]

Minnesskrift ägnad 1734 års lag av jurister i Sverige och Finland den 13 december 1934, 200-årsdagen av rikens ständers beslut. 3, Sveriges rikets lag: gillad och antagen på riksdagen 1734: till 200-årsdagen av lagens tillkomst efter den första i antikva tryckta upplagan av år 1780 utgiven i facsimile, Stockholm: Iduns tryckeriaktiebolag. (1934)

[cit. 1734 års lag]

Schmedeman, Johan (1706), *Kongl. stadgar, förordningar, bref och resolutioner, ifrån åhr 1528. in til 1701 angående justitiæ och executionsärender, med een förteckning på stadgarne främst, och ett fulkommeligit orda-register efterst wid wercket öfwer thes*, Del 1, Stockholm.

Propositioner

Prop. 1962:10 *Kungl. Maj:ts proposition 1962:10 med förslag till brottsbalk*

Prop. 2016/17:108 *Straffskalorna för vissa allvarliga våldsbrott*

Utredningsbetänkanden

SOU 1953:14 *Förslag till brottsbalk*

SOU 2014:18 *Straffskalorna för allvarliga våldsbrott*

Övrigt riksdagstryck

Mot. 1962/654, AK, Elisabeth Sjövall (s), I anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 10, med förslag till brottsbalk.

Övrigt

Elektroniska källor

Jan Eric Almquist. Karl IX och den mosaiska rätten. SvJT 1943 s. 330, <<https://svjt.se/svjt/1943/329>>, besökt 2023-04-27.

Jonas Isaksson: "Graviditetspsykiatri", Internetmedicin.se, 2020-10-04, <<https://www.internetmedicin.se/behandlingsoversikter/psykiatri/graviditetspsykiatri/>>, besökt 2023-04-07.

Michael W. O'Hara: "Postpartum Mental Disorders", The Alliance for Global Women's Medicine (GLOWM), <<https://www.glowm.com/section-view/heading/Postpartum%20Mental%20Disorders/item/419>>, besökt 2020-10-04.

Brottsförebyggande rådet

Kriminalstatistik, Tabell 40G, Lagföringsbeslut efter huvudbrott 2012–2021, BRÅ anmälningsstatistik.

Kriminalstatistik, Tabell 10, Anmälda brott efter brottstyp, i hela landet, 2013–2022, BRÅ anmälningsstatistik.

Litteratur

Anners, Erik (1965), *Humanitet och rationalism. Studier i upplysningstidens strafflagsreformer - särskilt med hänsyn till Gustav III:s reformlagstiftning*, Rättshistoriskt bibliotek bd 10, Stockholm: Nordiska bokhandeln.

Bergenlöv, Eva (2004), *Skuld och oskuld. Barnamord och barnakvävning i rättslig diskurs och praxis omkring 1680–1800*. Lund: Studia Historica Lundensia.

Hagelin, Helena (2010), *Kvinnovärldar och barnamord, Makt, ansvar och gemenskap i rättsprotokoll ca 1700–1840*, Göteborg: Intellecta infolog.

Hoyano, Laura & Keenan, Caroline (2009), *Child abuse, law and policy across boundaries*, Oxford: Oxford University Press.

Jareborg, Nils, Friberg, Sandra, Asp, Petter & Ulväng, Magnus (2015), *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten*. Upplaga 2, Uppsala: Iustus Förlag AB.

Kaspersson, Maria (2003), "Bilder av barnamörderskor från 1500-talet till mellankrigstiden", i Lander, Ingrid, Petterson, Tove & Tiby, Eva (red.), *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet – Genusperspektiv inom svensk kriminologi*, Lund: Studentlitteratur, s. 153–179.

Kleineman, Jan (2018), "Rättsdogmatisk metod", i Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Upplaga 2, Lund: Studentlitteratur, s. 21–46.

Lavett, Ivar (2022), "Terroristattentat och vansinnesdåd", i Anderberg, Andreas, Martinsson, Dennis & Svensson, Erik, (red.), *Teori och politik: straffrätt i omvandling*, Uppsala: Iustus förlag, s. 211–233.

Musson, Anthony & Stebbings, Chantal (2012), *Making Legal History Approaches and Methodologies*, Upplaga 1, Cambridge: Cambridge University Press.

Nicolson, Donald (2000), "What the law giveth it also taketh away: Female specific defences to criminal liability", i Nicolson, Donald & Bibblings, Lois (red.) *Feminist perspectives on criminal law*, London: Cavendish publishing, s. 159–180.

Sandgren, Claes (2018), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, Upplaga 4, Stockholm: Nordstedts Juridik.

Sitte-Durling, Catharina (2009), "Barnadråp – voffer gör di på detta viset?", i *Festskrift till Suzanne Wennberg*. Stockholm: Nordstedts Juridik, s. 337–342.

Svensson, Erik (2022), ”Teori, politik straffrättslig självförståelse”, i
Anderberg, Andreas, Martinsson, Dennis & Svensson, Erik, (red.), *Teori och
politik: straffrätt i omvandling*, Uppsala: Iustus förlag, s. 285–315.